

160.50.2 Ομιλίες

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ & ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Εισαγωγή στις εργασίες του Συμποσίου από την
Μαρία Ηλιοῦ, Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής

*****

Το θέμα που μας συγκέντρωσε σήμερα είναι καίριο, όχι μόνο για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας που εγκαινιάζει με αυτή την εκδήλωση τις δραστηριότητες του ερευνητικού κέντρου, όχι μόνο για τον εσσαλικό χώρο που αγκαλιάζει τις δραστηριότητες αυτές· το θέμα είναι καίριο για το παρόν και το μέλλον της χώρας μας.

Και βέβαια, όσοι συγκεντρωθήκαμε εδώ, γνωρίζουμε τη σημασία της προσχολικής αγωγής - πολλοί από τους εισηγητές και τους συνέδρους προσφέρουν οι ίδιοι έργο στο σύστημα της προσχολικής αγωγής και όλοι έχουν κάποια σχέση με το νήπιο ή τη νηπιαγωγό. Έτσι, οι εισηγήσεις, οι παρεμβάσεις και οι συζητήσεις που θα ακολουθήσουν, θα συμπληρώσουν την ενημέρωσή μας, θα προωθήσουν τον προβληματισμό μας και θα συμβάλλουν στο να γίνει πιο πλούσια η σχέση μας με το παιδί και τις ανάγκες του και πιο δημιουργική η δουλειά μας. Αλλά συγχρόνως, ελπίζουμε, οι οργανωτές αυτής της συνάντησης, πως θα δημιουργήσουμε ένα κοινωνικό γεγονός γύρω από το θέμα της προσχολικής αγωγής, που στον τόπο μας δεν έχει ακόμα αντιμετωπιστεί στις πραγματικές του, παιδαγωγικές και κοινωνικές διαστάσεις.

Η προσχολική αγωγή αφορά, όπως το λέει και η λέξη, την αγωγή του μικρού παιδιού κατά την περίοδο που αρχίζει από τη γέννησή του και τελειώνει με την ένταξή του στο σχολείο, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η αγωγή αυτή προσφέρεται στους βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς ^{μό}στα νηπιαγωγεία. Ο όρος δεν χρησιμοποιείται συχνά για την αγωγή που προσφέρεται μέσα στην οικογένεια - και που είναι βέβαια πρωταρχική και συνοδεύει το παιδί μέχρι την ενηλικίωσή του.

Το θέμα μας, αφορά κυρίως τη θεσμοποιημένη προσχολική αγωγή, την προσχολική εκπαίδευση, τα Νηπιαγωγεία δηλαδή και τους Παιδικούς Σταθμούς, και το κύριο ειδικευμένο προσωπικό που την προσφέρει, τις νηπιαγωγούς.

Η προσχολική εκπαίδευση δεν είναι μόνο ο φτωχός συγγενής μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι και ο μεγάλος άγνωστος. Μόνο συγκεχυμένη ή υπερβολικά μερική αντίληψη της σημασίας και του ρόλου της φαίνεται να έχει το πλατύ κοινό.

Ελάχιστες είναι πια οι χώρες, όπου στο θέμα της προσχολικής εκπαίδευσης παρουσιάζονται έτσι συνδυασμένα η καθυστέρηση και η άγνοια.

Δεν θα ήταν ίσως περιττή μια συνοπτική αναδρομή στην ιστορία της προσχολικής εκπαίδευσης, για να φανούν εναργέστερα, οι αναχρονισμοί που χαρακτηρίζουν τη σημερινή της κατάσταση στη χώρα μας.

Από το τέλος του 18ου αιώνα και σε όλη τη διάρκεια του 19ου, στις ευρωπαϊκές χώρες που προχωρούσαν στην εποχή της εκβιομηχάνισης, δημιουργούνταν ιδρύματα υποδοχής για τα νήπια των φτωχών εργαζόμενων γονέων. Ιδρύματα που πρόσφεραν περίθαλψη (τροφή και ασφάλεια) και συγχρόνως προσπαθούσαν να αναπτύξουν στα παιδιά αυτά τις αρετές που θεωρούνταν απαραίτητες για την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκαν: υπακοή, πειθαρχία, θρησκευτικότητα, ευταξία, εργατικότητα. Τα φερανθρωπικά αυτά ιδρύματα, είχαν τη χρησιμότητά τους (όπως άλλωστε και τα ορφανοτροφεία, τα γηροκομεία, τα λογής άσυλα) και συγχρόνως έπαιξαν ένα συγκεκριμένο ρόλο στην κοινωνική διαφοροποίηση, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της ανερχόμενης αστικής τάξης.

Μόνο προς το τέλος του 19ου αιώνα αρχίζει να διαμορφώνεται η προσχολική εκπαίδευση που απευθύνεται σε πλατύτερο κοινωνικό φάσμα. Πρόκειται για μια ριζική στροφή στην αντίληψη για την παιδική ηλικία.

Η ανακάλυψη των αναγκών της πρώτης παιδικής ηλικίας και του ρόλου των νηπιαγωγείων συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της ψυχολογίας του παιδιού και της γενετικής ψυχολογίας. Η παιδαγωγική προσπάθεια προεκτείνεται από τη σχολική προς την πρώτη παιδική/νηπιακή ηλικία που παύει πια να θεωρείται σαν περίοδος αναμονής και απλής βιολογικής ωρίμανσης.

Ενώ η προσχολική εκπαίδευση αναπτύσσεται ραγδαία, ένας μεγάλος αριθμός από ψυχολογικές και παιδαγωγικές έρευνες αποδεικνύουν ότι ο θεσμός αυτός:

- αναπτύσσει την ευαισθησία και τις ικανότητες όλων των παιδιών
- αναπτύσσει την κοινωνικότητα και την αυτονομία τους, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό στις περιπτώσεις υπερπροστατευτικών μονάδων και συντηρητικής οικογενειακής αγωγής
- προσφέρει πρώιμο αντισταθμιστικό πλαίσιο στα παιδιά που προέρχονται από μη μορφωσιγόνο περιβάλλον (τους δίνει δηλαδή ευκαιρίες για να αναπληρώσουν, μέσα από νέες εμπειρίες, τις ελλείψεις σε ερεθίσματα του δικού τους φτωχού περιβάλλοντος).

Τα επιτεύγματα της ψυχολογίας σε συνδυασμό με τις κοινωνικές αλλαγές επιβεβαιώνουν όλο και πιο πολύ την κοινωνική και παιδαγωγική σημασία της προσχολικής αγωγής.

Στο συλλογικό έργο του Κέντρου τεκμηρίωσης για την εκπαίδευση στην Ευρώπη του Συμβουλίου της Ευρώπης, "Προβλήματα ως προς την εκτίμηση της προσχολικής εκπαίδευσης" (1975), καταγράφονται οι ακόλουθοι κοινωνικοί παράγοντες που συνέβαλαν στην εξάπλωση της προσχολικής εκπαίδευσης, όπως προέκυψαν από έρευνες που αφορούσαν πολλές ευρωπαϊκές χώρες:

- αυξανόμενη συνειδητοποίηση στην κοινωνία της σημασίας που έχουν για το παιδί τα πρώιμα ερεθίσματα και οι πρώιμες ευκαιρίες μάθησης
- αύξηση του αριθμού των εργαζόμενων μητέρων
- αλλαγή στάσεων απέναντι στο ρόλο των γυναικών στην κοινωνία
- ανικανότητα της μικρής πυρηνικής οικογένειας να προσφέρει στο παιδί κατάλληλα κοινωνικά ερεθίσματα
- κίνδυνοι και έλλειψη ευκαιριών παιχνιδιού στο αστικό περιβάλλον.

Είναι φανερό ότι η αντιμετώπιση του προβλήματος της προσχολικής εκπαίδευσης σε κάθε χώρα έχει άμεση σχέση και με τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία και με το επίπεδο των προσφερόμενων κοινωνικών υπηρεσιών, πράγματα αλληλοσυνδεόμενα.

Έτσι, εάν μετατοπίζεται στους ώμους των γυναικών η ευθύνη για τα άτομα που έχουν ανάγκη από προστασία και φροντίδα (ηλικιωμένους, αρρώστους, παιδιά) προσφέρεται συγχρόνως και η θεωρητική κάλυψη, ότι αυτός είναι ακριβώς ο ρόλος των γυναικών και αυτή η έμφυτη κλίση τους.

Στις αναπτυγμένες χώρες, όπου οι κοινωνικές υπηρεσίες βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο, αυτές οι πρακτικές με την αντίστοιχη

θεωρητική θεμελίωση βρίσκονται σε ύφεση.

Οι διεθνείς οργανώσεις αναπτύσσουν τα τελευταία χρόνια μεγάλη δραστηριότητα για την προώθηση της προσχολικής εκπαίδευσης. Μερικές αναφορές:

Στην έκτη διάσκεψη των Υπουργών Παιδείας της Δυτικής Ευρώπης (1969), ψηφίστηκε απόφαση με την οποία ζητείται από τις Κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών κρατών να αναπτύξουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την προσχολική εκπαίδευση και ακόμα: να αναθεωρήσουν την παιδαγωγική της στοιχειώδους εκπαίδευσης και να προσαρμόσουν τις μεθόδους της παίρνοντας υπόψη μεθόδους που απέδειξαν την αποτελεσματικότητά τους στα νηπιαγωγεία. Δηλαδή, να επικεντρώσουν τη διδακτική πράξη στο παιδί και να το αντιμετωπίσουν περισσότερο γι' αυτό που είναι και λιγότερο γι' αυτό που θα ήθελε κανείς να γίνει.

Το Κέντρο για την Έρευνα και τις Καινοτομίες στην Εκπαίδευση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης οργάνωσε το 1973 διάσκεψη με θέμα "Εξέλιξη της προσχολικής εκπαίδευσης" και το 1980 άλλη διάσκεψη, διακυβερνητική αυτή, με θέμα "Οι πολιτικές για την πρώτη παιδική ηλικία". Τα υλικά των διασκέψεων αυτών δημοσιεύτηκαν.

Στη "Διακήρυξη αρχών για την προσχολική εκπαίδευση" (1978) του Συμβουλίου της Ευρώπης γίνεται σύσταση σε όλα τα κράτη-μέλη να δώσουν προτεραιότητα στη λήψη κατάλληλων μέτρων ώστε να εξασφαλιστούν σε όλα τα παιδιά δύο χρόνια προσχολικής εκπαίδευσης, σε ιδρύματα που να ανήκουν στον ίδιο διοικητικό φορέα και κατά προτίμηση στο Υπουργείο Παιδείας.

Το Συμβούλιο Μορφωτικής Συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης οργάνωσε το 1979 συνέδριο με θέμα: "Από τη γέννησή του ως τα 8 του χρόνια: το παιδί στην ευρωπαϊκή κοινωνία της δεκαετίας του '80", στο οποίο διαμορφώθηκε και μια διακήρυξη για την προσχολική εκπαίδευση που υπερβλήθηκε στη Διάσκεψη των Υπουργών Παιδείας στη Λισσαβώνα.

Από το σχέδιο της σημαντικής αυτής διακήρυξης: "Στο μέτρο που αναπτύσσονται οι κοινωνικές ικανότητες και οι πνευματικές ανάγκες του παιδιού, πρέπει να ικανοποιούνται εν μέρει έξω από την οικογένεια (...). Οι ανάγκες των παιδιών είναι διαφορετικές, ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξής τους, τις προσωπικές τους ικανότη-

→ με τις ειδικές τους ανάγκες:

τες και το πολιτισμικό τους περιβάλλον". Αναφέρονται επίσης επί-
μέρους περιπτώσεις: α) παιδιά των πόλεων (έλλειψη χώρου, απουσία
γονιών, επικίνδυνοι δρόμοι), β) παιδιά αγροτικών περιοχών (απο-
μόνωση), γ) παιδιά οικογενειών χαμηλού οικογενειακού εισοδήματος
(υλικές ανάγκες και έλλειψη ερεθισμάτων), δ) παιδιά μειονοτήτων
(διατήρηση της παράδοσής τους, αλλά και ένταξή τους στην εθνική
κοινότητα), ε) παιδιά μειονεκτικά.

Το τελικό κείμενο που υπέγραψαν οι Υπουργοί Παιδείας στη
Λισσαβόνα τον Ιούνιο του 1981, είναι ακόμα πιο προωθημένο: "Στις
περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες μας δημιουργήσαμε υλικές και
κοινωνικές συνθήκες τέτοιες ... ώστε το παιδί που μεγαλώνει, αν
δεν επωφεληθεί από τις επαφές με τον έξω από την οικογένεια κό-
σμο που προσφέρουν τα ιδρύματα προσχολικής αγωγής κινδυνεύει να
υποφέρει από σοβαρές ελλείψεις από κοινωνικής και πνευματικής
πλευράς. Έτσι, είναι ουσιώδες να υποστηριχτούν κατάλληλα τα προ-
σχολικά ιδρύματα και να αναπτυχθούν με γρήγορο ρυθμό για να εί-
ναι προσιτά σε όλα τα παιδιά". *Και ακόμα:*

"Η προσχολική αγωγή είναι παντού εξαιρετικά πολύτιμη γι αυ-
τό που είναι" δεν θα έπρεπε να καταλήξει σε επέκταση προς τα κά-
τω του σημερινού σχολικού συστήματος" χρειάζεται να αποφευχθεί
κάθε κίνδυνος προς μια τέτοια εξέλιξη με κατάλληλα μέτρα για να
διατηρηθεί, στο προσχολικό στάδιο, το βάρος στην κοινωνική, φυ-
σική και πολιτισμική ανάπτυξη του παιδιού, αλλά και για να ευ-
νοηθεί η επέκταση στη στοιχειώδη εκπαίδευση της δημιουργικότητας
που προωθεί η παιδαγωγική πρακτική στις προσχολικές τάξεις".

Ας σημειωθεί, ότι σύμφωνα με τις διεθνείς στατιστικές, τα
νηπιαγωγεία καλύπτουν συνήθως την ηλικία των 3 ως 6 χρόνων και
ότι στα ιδρύματα προσχολική ηλικίας περιλαμβάνονται και οι βρεφι-
κοί σταθμοί που υποδέχονται τα μωρά από τον πρώτο χρόνο της ζωής
τους. Στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, στη Γαλλία, στο Βέλγιο, *τιν*
τον Καναδά, τη Δ.Γερμανία κ.α. σχεδόν όλα τα νήπια και σε υψη-
λούς αριθμούς τα βρέφη καλύπτονται από το δίκτυο των αντίστοιχων
ιδρυμάτων (βλ. Πίνακα).

Στη Σουηδία έχει κατοχυρωθεί νομικά το δικαίωμα (αλλά όχι
και η υποχρέωση) όλων των παιδιών για προσχολική εκπαίδευση. Σε
περίπτωση που οι γονείς δεν επωφελούνται από το δικαίωμα αυτό,
ειδικό προσωπικό τους επισκέπτεται για να τους εξηγήσει τα πλεο-
νεκτήματα που προσφέρει η προσχολική εκπαίδευση.

Δεν θα ήθελα να αφήσω ασχολαστη αυτή την καινοτομία. Γιατί μας θυμίζει ότι η πραγματική ελευθερία στην ιδιωτική σφαίρα προϋποθέτει υπεύθυνη και πλήρη ενημέρωση.

Αλλά ας γυρίσουμε στη χώρα μας. Στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα υπήρξε ενδιαφέρον για την προσχολική αγωγή από πολύ νωρίς.¹

Τα πρώτα Νηπιαγωγεία ιδρύονται το 1831 κι όλας, στην Ερμούπολη (με 140 παιδιά, αγόρια και κορίτσια 2-6 χρόνων) και στην Αθήνα. Είναι ιδιωτικά, ενσωματωμένα σε σχολικά συγκροτήματα (Fr. Hildner, Francis Hill). Η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία ίδρυσε ξεχωριστό Νηπιαγωγείο το 1840 και το 1865 έστειλε μια μαθήτριά της την Ιφιγένεια Δημητριάδου, με υποτροφία στη Γαλλία για να ειδικευτεί ως νηπιαγωγός.

Από το 1870 και μετά η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία άρχισε να δίνει και ειδικό δίπλωμα νηπιαγωγού. Το 1880 επιστρέφουν από τη Γερμανία όπου σπούδασαν δύο Ελληνίδες νηπιαγωγοί: η Ελένη Λοϊζίδου και η Αικατερίνη Λασκαρίδου. Η Λασκαρίδου ίδρυσε "νηπιακό κήπο", "διδασκαλείο νηπιαγωγών" όπου διδάσκονται οι πρωτοπόρες για την εποχή παιδαγωγικές μέθοδοι του Froebel, "παιδικό σταθμό". Το 1895 θεσμοθετούνται για πρώτη φορά με νόμο τα νηπιαγωγεία και καθορίζονται τα προσόντα των νηπιαγωγών.

Αρκετόν έναν αιώνα μετά, δεν κατορθώθηκε να συμβαδίσουμε με τις κοινωνικές και παιδαγωγικές εξελίξεις.

+ Είναι χροίσιμο για τις ανάγκες συντήρησης, λόγω και για τις οικονομικές ανάγκες, να σφραγιστούν τα νηπιαγωγεία οι ώρες, ώρες σε κάθε πόλη. Και δεν υπάρχει να ξεχνάμε να εφορμασώμενες μετριοφύρι.

1-Αρτίξυ διαφορά, "Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε", τόμοι Α' (1973) και Β' (1974), Ερμούπολη
- Σιδυρούζα Ζιώγου-Καραστεργίου, "Η κρίση της παιδείας των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)", δι.δ. Διατριβή, Θεσσαλονίκη 1983

Στην Ελλάδα, όχι μόνο τα νηπιαγωγεία καλύπτουν μόνο τμήμα του πληθυσμού των 3 1/2 - 5 1/2 χρόνων και οι βρεφονηπιακοί σταθμοί ελάχιστο ποσοστό του πληθυσμού των 0-5 1/2 χρόνων, αλλά παρουσιάζεται ένας ταξικός διαχωρισμός των νηπίων, σαφέστατος.

Στα παιδιά των εργαζόμενων μανάσων, χαμηλού ^{επίπεδου} εισοδήματος προσφέρεται άσυλο στους ^{παιδικούς και} βρεφονηπιακούς σταθμούς². Για τα παιδιά των οικογενειών που μπορούν να τα βγάλουν πέρα χωρίς την εργασία της μητέρας υπάρχει η δυνατότητα της εγγραφής στα δημόσια νηπιαγωγεία (για περιορισμένο αριθμό θέσεων και μόνο για μερικές πρωϊνές ώρες). Στα παιδιά των οικογενειών με οικονομική ευχέρεια προσφέρεται η προσεγμένη και πανάκριβη προσχολική αγωγή στα ιδιωτικά νηπιαγωγεία (με ανάλογους επίσης περιορισμούς στις ώρες υποδοχής και τον αριθμό θέσεων). (επιστολή Γεωργίου: 1980 ναι, 1982 όχι)

Δεν είναι χωρίς σημασία, ότι στη Στατιστική Επετηρίδα³ οι βρεφονηπιακοί σταθμοί περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο "κοινωνική αντίληψις", τμήμα "περιθάλψεως ανηλίκων": τα παιδιά των εργαζόμενων μητέρων κατατάσσονται πλάι στα ορφανά, στα άρρωστα, στα μειονεκτικά. Η δική τους μειονεκτικότητα, η δική τους δυστυχία - δηλώνει επίσημα η Στατιστική Επετηρίδα - είναι ότι η μητέρα τους δουλεύει.

Δεν είναι περίεργο ότι μπροστά σε τόσο μεγάλα κενά στην προσχολική εκπαίδευση, στο ρόλο της γυναίκας - αγγέλου της οικογενειακής εστίας προστίθενται εκπαιδευτικά - παιδαγωγικά καθήκοντα. Έτσι, οι ανάγκες του παιδιού εμφανίζονται να μένουν ακάλυπτες, όχι γιατί η Πολιτεία δεν δημιούργησε ακόμα το ανάλογο δίκτυο προσχολικών ιδρυμάτων, αλλά γιατί η μητέρα εργάζεται - όταν εργάζεται. Και όταν δεν εργάζεται, το πρόβλημα μοιάζει να μην υπάρχει. Η αντιπαράθεση: εργασία της μητέρας - ανάγκες του παιδιού, καλύπτει βολικά το κενό ανάμεσα στις βασικές ανάγκες του πληθυσμού και την παροχή υπηρεσιών.

[Το μηχανισμό αυτής της μετατόπισης ευθυνών μέσα στην ελληνική πραγματικότητα επιβεβαιώνει και το γεγονός ότι σιγά-σιγά μετατοπίζεται προς τις μητέρες και η υποχρέωση για να καλυφτεί κι εκείνο το άλλο κενό: το χάσμα ανάμεσα στις προσδοκίες και την αποδοτικότητα ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος. Σε καμιά άλλη χώρα δεν παρουσιάζεται το φαινόμενο να "διαβάζουν" - τόσο χαρακτηριστική αυτή η νεοελληνική μετατροπή του ρήματος ... - οι μητέρες τα παιδιά, στην έκταση, την κλίμα-

2. βλ. και «Παιδικοί σταθμοί: θέματα αγωγής - πρόληψης»

κα και την ένταση που αυτό συμβαίνει στη δική μας).]

Στις χώρες όπου υπάρχει αμοιβαία σχέση ανάμεσα στην παιδαγωγική έρευνα και την εκπαιδευτική πολιτική διαπιστώθηκε, ότι η ανανέωση των παιδαγωγικών μεθόδων σε ολόκληρη την εκπαιδευτική πυραμίδα προωθήθηκε σημαντικά από τις αναζητήσεις και τις καινοτομίες, που αφορούσαν την προσχολική εκπαίδευση.

Είδαμε παραπάνω πως η προσχολική ηλικία μοιάζει να είναι στην Ελλάδα μια άγνωστη, ανεξερεύνητη ήπειρος. Οι πνευματικές, ψυχολογικές, κοινωνικές ανάγκες της πρώτης παιδικής ηλικίας που, παράλληλα, με την οικογενειακή στοργή, απαιτούν, στις σημερινές συνθήκες ζωής, και την πρόσβαση σε συλλογικούς χώρους και τη φροντίδα ειδικευμένου προσωπικού, παραμερίζονται σιωπηρά, όσο επιβιώνει η αντίληψη ότι αρκεί η μητρική αγάπη για να τις καλύψει όλες.

Και η άγνοια του ενός θέματος (παιδί) πολλαπλασιάζεται με την άγνοια του άλλου (μάννα), στο μέτρο που το στερεότυπο της μητέρας "που θυσιάζεται για το παιδί της" συνιστά όχι μόνο πρότυπο, αλλά και οικεία αναφορά, στην οποία άλλωστε προσφεύγουν εύκολα οι ίδιες οι μανάδες.

Το πόσο αυτό το σχήμα αντιτίθεται στις κοινωνικές πραγματικότητες της εποχής μας διαφαίνεται και από τη στροφή στην πολιτική της Γιούνισεφ που επεξέτεινε τις δραστηριότητές της και προς τις γυναίκες. Ο άξονας της νέας αυτής πολιτικής της Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών για το παιδί, στηρίζεται στη θέση ότι οι ανάγκες των παιδιών δεν αναμένεται να καλυφθούν μόνο από τη μητρική στοργή και δραστηριότητα και ότι οι ανάγκες των γυναικών δεν συνοψίζονται μόνο στο μητρικό τους ρόλο. Σε μιά σύγχρονη κοινωνία, όλες αυτές οι ανάγκες αφορούν την πολιτεία και το κοινωνικό σύνολο.

Χαρακτηριστικός είναι ο τίτλος αφιερώματος του περιοδικού της Γιούνισεφ "Τετράδια της παιδικής ηλικίας": "Θέση των γυναικών και ευεξία των παιδιών". Το πρώτο μέρος του αφιερώματος παρουσιάζει στοιχεία για τη θετική σχέση ανάμεσα στην ευεξία των παιδιών και την καλύτερευση της θέσης των γυναικών ως προς τον ελεύθερο χρόνο τους, την υγεία και τη διατροφή τους, ^{αλλά και} την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση, την επαγγελματική τους απασχόληση και τη συμμετοχή τους στην πολιτική.

Στη χώρα μας, ο ανεπαρκής αριθμός των νηπιαγωγείων και ο ανεπαρκέστατος αριθμός των βρεφονηπιακών σταθμών περιγράφουν

και καθορίζουν, ως ένα βαθμό, την περιθωριοποίηση και της Ελληνίδας και του Ελληνόπουλου.

Ας συνοψίσουμε τώρα μερικές ελληνικές ιδιαιτερότητες στο θέμα των φορέων υποδοχής, φροντίδας και αγωγής των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

- Ποσοτική ανεπάρκεια των ανάλογων ιδρυμάτων.
- Γενικευμένη άγνοια των πραγματικών αναγκών της πρώτης παιδικής ηλικίας.
- Μετατόπιση της κρατικής και κοινωνικής ευθύνης στους ώμους των γυναικών (εκτός από τις μανάδες, επιστρατεύονται και οι γιαγιάδες, των οποίων η σωματική και ψυχική αντοχή δοκιμάζονται μερικές φορές σκληρά).
- Πρόωρος κοινωνικός διαχωρισμός των νηπίων.

Γι αυτό το τελευταίο θέμα, που είναι εξαιρετικά σημαντικό, θα κάνω μια αναφορά (όχι σύγκριση) σε μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα, όπου υπάρχουν πάντα όπως και σε εμάς οι κοινωνικές τάξεις, χωρίς όμως να προβάλλονται πια στους βρεφικούς ή παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία.

Από μία πανεπιστημιακή έρευνα στη Γαλλία για την εξέλιξη των δημοσίων νηπιαγωγείων στην 30ετία 1945-1975 ανθολογώ μερικά στοιχεία.

- το ποσοστό των παιδιών 2-6 ετών στα δημόσια νηπιαγωγεία πέρασε από 27,6% στο 81% (υπάρχει επιπλέον και άλλο ποσοστό που αφορά φοίτηση σε άλλα ιδρύματα).
- η θεαματική αυτή αύξηση οφείλεται στην ανάπτυξη της ζήτησης προσχολικής εκπαίδευσης από την αστική τάξη πράγμα που εκφράζει εξέλιξη των συμπεριφορών της, ακόμα και του στρώματος των πιο προνομιούχων "απέναντι το νήπιο και στην αγωγή ^{του} που τείνει στο εξής να εξασφαλίζεται, κατά ένα μέρος, σε συλλογικά και δημόσια ιδρύματα όπου βρίσκονται πλάϊ-πλάϊ παιδιά διαφορετικών κοινωνικών τάξεων".³

θα προσθέσω μια παρατήρηση που στην έρευνα παραλείφθηκε, προφανώς ως αυτονόητη: η εξέλιξη αυτή των συμπεριφορών θα επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την υψηλής ποιότητας παροχή υπηρεσιών στα δημόσια Νηπιαγωγεία.

Και βέβαια, το θέμα της ποιότητας της προσχολικής αγωγής παραπέμπει κατά κύριο λόγο στο άλλο μεγάλο θέμα της κατάρτισης

των νηπιαγωγών που θα κληθούν να στελεχώσουν παιδικούς σταθμούς και νηπαιγωγεία.

Είναι αναγκαία να προσφερθεί στις μελλοντικές νηπιαγωγούς όχι μόνο υψηλό επίπεδο κατάρτισης, αλλά κατάρτιση πολύπλευρη και συγχρονισμένη.

Στη Σουηδία, όπου είναι θεσμοθετημένη η ένταξη πολιτισμικών δραστηριοτήτων στην προσχολική αγωγή, θεωρείται ότι βιβλιοθήκες, ωδεία, μουσεία, θέατρα και πολιτισμικές οργανώσεις έχουν ένα σημαντικό ρόλο να παίξουν μέσα στο Νηπιαγωγείο. Σε πρόσφατη (1983) έκθεση του Εθνικού Συμβουλίου Πολιτισμού της χώρας αναφέρεται ότι οι γνώσεις και η ενθουσιώδης προσχώρηση των Νηπιαγωγών είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για να πετύχουν οι πολιτισμικές δραστηριότητες στην προσχολική αγωγή. Και ότι για αυτό, τόσο η κατάρτιση, όσο και η επιμόρφωση των Νηπιαγωγών χρειάζεται να εξελιχθούν, έτσι ώστε να ενισχυθούν οι θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις τους στον πολιτισμικό τομέα. Υπογραμμίζεται ακόμα ότι είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η θέση των διαφόρων μαθημάτων αισθητικής αγωγής στην κατάρτιση των Νηπιαγωγών και να αξιοποιηθούν οι γνώσεις και οι δραστηριότητες των καλλιτεχνικών και των πολιτισμικών οργανισμών.

Σημειώνω ακόμα, ότι στη "Διακήρυξη αρχών" του Συμβουλίου Μορφωτικής Συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης που ανάφερα προηγούμενα, προτείνεται:

- να ληφθούν μέτρα για να καταργηθούν οι φραγμοί ανάμεσα στις επαγγελματικές κατηγορίες των εκπαιδευτικών προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης·
- να παρέχεται σε όλους η ίδια βασική κατάρτιση και να τους προσφέρεται στη συνέχεια επιμόρφωση που θα προωθήσει την αμοιβαία κατανόηση·
- να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο τα ζητήματα μισθών, εξέλιξης και συνθηκών δουλειάς των εκπαιδευτικών που προσφέρουν έργο στην προσχολική ή πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Το Π.Δ. 330/3.9.1983 με το οποίο ιδρύθηκαν συγχρόνως στα ΑΕΙ τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και τα Παιδαγωγικά Τμήματα Νηπιαγωγών ανταποκρίνεται σε σύγχρονες απαιτήσεις. Η εφαρμογή του βέβαια προσφέρεται για συλλογικές επεξεργασίες.

Ας σημειωθεί ακόμα, ότι ο πρόσφατος νόμος για τη "Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευ-

σης" παρουσιάζει, τόσο με το θεσμό των παιδικών κέντρων, όσο και με ορισμένες θαρραλέες διαπιστώσεις και προτάσεις στο αντίστοιχο τμήμα της εισηγητικής έκθεσης, αξιόλογη προώθηση του σχετικού προβληματισμού σε κυβερνητικό επίπεδο. Θα μπορούσαμε όμως να αναρωτηθούμε στο διήμερο των εργασιών μας για την ανάγκη όχι μόνο να διευρύνεται η προσχολική μέριμνα με την προσχολική αγωγή, αλλά και η προσχολική αγωγή στα ανεξάρτητα νηπιαγωγεία να διευρύνεται με προσχολική μέριμνα, έτσι ώστε να πάψει σταδιακά αυτός ο ταξικός διαχωρισμός των νηπίων που δημιουργείται και μόνο από το γεγονός των διαφορετικών ωραρίων λειτουργίας νηπιαγωγείων και παιδικών σταθμών ή παιδικών κέντρων.

→ Σημασία των δραστηριοτήτων
της κοινότητας αιώλιοιμης

Η θεσμοθέτηση της κατάρτισης των Νηπιαγωγών σε πανεπιστημιακό επίπεδο είναι ένα μεγάλο επίτευγμα. Και αυτό το επίτευγμα που υλοποιεί την αναγνώριση της σημασίας της προσχολικής αγωγής είναι επίτευγμα των διεκδικήσεων του κλάδου, της συνειδητοποίησης του θέματος από σημαντικές κοινωνικές ομάδες (αναφέρουμε σχετικά τις θέσεις του Πανεπιστημιακού Ομίλου που δόθηκαν στη δημοσιότητα στις 18-3-1981), είναι αποτέλεσμα πολιτικής βούλησης.

Όπως αποτέλεσμα πολιτικής βούλησης είναι και η ίδρυση αξιολογικού αριθμού νηπιαγωγείων τα τελευταία χρόνια. *Πρόσωπος Παύλ, Έτα Ληός*

Τα Πανεπιστήμια που θα καταρτίζουν Νηπιαγωγούς βρίσκονται μπροστά σε μια πρόκληση και σε τεράστιες ευθύνες. Η κατάρτιση που θα προσφέρουν δεν φτάνει να είναι υψηλού επιπέδου, πρέπει να είναι και η κατάλληλη. Γι αυτό χρειάζεται να αξιολογήσουν και να αξιοποιήσουν τα καλύτερα στοιχεία από την προσφερόμενη κατάρτιση στις ^{αρχές} Σχολές Νηπιαγωγών, να διατηρήσουν και να αναπτύξουν τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, να γίνουν κέντρα αδιάκοπου προβληματισμού επάνω στην προσχολική ηλικία και την προσχολική αγωγή και κέντρα διαρκούς πληροφόρησης του κοινωνικού συνόλου για τη σημασία τους.

Το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας θέλησε με αυτό το διήμερο να θησαυρίσει από τη γνώση και την πείρα όλων σας. +

Εισηγήσεις/ανάλαβαν επιστήμονες που από διάφορες επιστημονικές περιοχές δουλεύουν και προβληματίζονται για το παιδί, εκπρόσωποι ^{Ελευθέριου Παύλ, Γρη. Ν. και Παύλ/Γρη. Ν.} ειδικών ερευνητικών φορέων, προσωπικότητες της πνευματικής μας ζωής που είναι κοντά στο παιδί.

Αλλά περιμένουμε πολλά από τις παρεμβάσεις και τις ανοιχτές συζητήσεις, τόσο από τις εμπειρίες των ατόμων όσο και από τα αποτελέσματα συλλογικής επεξεργασίας φορέων.

Στη διάσκεψη της Λισσαβώνας, ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης διακήρυξε ότι η προσχολική αγωγή "είναι θέμα βασικά πολιτικό". Πράγμα που σημαίνει ότι η προσχολική αγωγή είναι πρωταρχικά θέμα των πολιτών.